



שבט תשס"ז

בס"ד

כנגד ארבעה בנים דברה תורה פרשת בא (ע"פ שיעורו של הרב קצין)

1. במדבר פרק כז

(יח) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו:
(יט) והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתו אתו לעיניהם:
(כ) ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל:
(כא) ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה:
(כב) ויעש משה כאשר צוה ה' אתו ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה:
(כג) ויסמך את ידו עליו ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה: פ

2. רש"י במדבר פרק כז

(כג) ויסמך את ידיו - בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה. שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך, והוא עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה:

3. בראשית פרק כט פסוק יב

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה:

4. רש"י בראשית פרק כט פסוק יב

ותגד לאביה - לפי שאמה מתה לא היה לה להגיד אלא לו:

5. בראשית פרק כד

(ח) ותרץ הנער ותגד לבית אמה כדברים האלה:
(כט) ולרבקה אח ושמך לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין:

6. במדבר פרק יג

(א) וידבר ה' אל משה לאמר:
(ב) שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם:

7. רש"י במדבר פרק יג

שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבו אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה:

8. דברים פרק א

(כב) ותקרבו אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן:
(כג) וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט:

9. דברים פרק ו

(שאלה):

(כ) כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם:

(תשובה):

(כא) ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה:
(כב) ויתן ה' אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו:

(כג) ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבתנו :
 (כד) ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו **לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה :**
 (כה) וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו : ס

10. שמות פרק יג

(יא) והיה כי יבאך ה' אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך :
 (יב) והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה' :
 (יג) וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה :
(שאלה:)

(יד) והיה **כי ישאלך** בנך מחר לאמר **מה זאת**

(תשובה:)

ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים :
 (טו) ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו **ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח לה'** כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה :
 (טז) והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים : ס

11. שמות פרק יב

(כה) והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה הזאת :

(שאלה:)

(כו) והיה **כי יאמרו אליכם בניכם** מה העבדה הזאת לכם :

(תשובה:)

(כז) **ואמרתם** זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו :
 (כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו : ס

12. שמות פרק יג

(ה) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבوسی אשר נשבע לאבתיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה :
 (ו) שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג לה' :
 (ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך :
 (אמירה:)
 (ח) **והגדת לבנך** ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים :

13. רש"י שמות פרק יג

את העבדה הזאת - של פסח. והלא כבר נאמר למעלה (יב כה) והיה כי תבואו אל הארץ וגוי, ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (שם כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל, **וכאן (פסוק ח) והגדת לבנך, בבן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב :**

14. מכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא בא פרשה יח ד"ה והיה כי

והיה כי ישאלך בנך מחר, **יש מחר עכשיו ויש מחר לאחר זמן :** מחר לאמר מה זאת הרי מחר לאחר זמן מחר יהיה האות הזה (שמות ח יט) הרי מחר עכשיו [מחר אנכי נצב (שם / שמות/ יז ט) הרי מחר עכשיו] מחר יאמרו בניכם לבנינו (יהושע כב כד) הרי מחר לאחר זמן : מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אותנו (דברים ו כ) **נמצאת אומר ארבעה בנים הם אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.**

חכם מה הוא אומר?

(שאלה:)

מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם (אותנו)

(תשובה:)

אף אתה אמור (פתח) לו בהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

(שאלה:)

רשע מה הוא אומר **מה העבודה הזאת לכם**

(תשובה:)

- **לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח) לי ולא לו (לך) אלו היה (היית) שם לא היית נגאל.**

(שאלה:)

תם מה הוא אומר מה זאת?

(תשובה:)

ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים.

(אמירה:)

ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנא' והגדת לבנך ביום ההוא וגו'.

15. הגדה של פסח

ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא, כנגד ארבעה בני דברה תורה... חכם מה הוא אומר... אשר צוה ה' אלקינו אתכם? רשע מה הוא אומר?... לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל.

16. פירוש הגר"א להגדה של פסח

ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר - פי' באמרם לכם ולא הזכיר שם שמים כלל כמו החכם וזהו לפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר כלומר וכפר בעיקר שלא הזכיר שם שמים. ואמר לו בעבור זה כו' הענין מה שמשיב כאן בעל ההגדה התרוץ של שאינו יודע לשאול ואינו משיב התירוץ הכתוב בו על קושיא זו של שאלת הרשע כמו שכתוב בפ' בא כי יאמרו אליכם בניכם מה העבוה וכו' ואמרתם זבח פסח הוא. דהיינו שדקדק בעל הגדה פסוקי התורה שבכל התירוץ של הג' בניס כתוב והגדת לבנך ואמרת אליו ואמרת לבנך וכאן אצל שאלת הרשע לא כתיב לא לבנך ולא אליו רק ואמרתם זבח פסח והיינו שאין התורה חפצה שישבו לרשע ושידברו עימו כלל רק אמרה התורה שתאמרו בדרך כלל ואמרתם זבח פסח כלומר שמצוה לומר זבח פסח הוא לה' וזה כתוב לקמן בהגדה פסח זה שאנו אוכלים כו' שנאמר ואמרתם זבח וגו' כי זה שייך למשנת ר"ג וכאן לתירוץ הרשע אמר שאף אתה הקהה את שיניו כלומר בזה לא תשיב לו כלל ולא תדבר עימו רק עם האחר היושב אתך כי מסתמא יש לו עוד בני בית וזה האחר לא שאל כלל לכן משיב לו תרוץ של שאינו יודע לשאול כלומר להאחר היושב אתך, בעבור זה עשה ה' לי ולא לו בלשון נסתר כלומר על הרשע ואם היה מדבר עם הרשע היה צריך לומר ולא לך.

17. שפת אמת - פ' וארא עמ' 26

מו"ז ז"ל היה אומר כי עשר המכות נגד עשרה מאמרות ועי"ז באו אח"כ לעשרת הדברות וכו'. דאיתא בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל כו' כדי להפרע מרשעים ולתת שכר טוב לצדיקים. בודאי להפרע מן הרשעים זה פרעה דכע' ביה ואני ועמי הרשעים. ולתת שכר טוב לצדיקים היא התורה שנק' טוב שניתן לבני"י. ופי' זה כי קודם החטא היה יכול להבראות במאמר אחד. אבל הקב"ה ראה כי יחטא האדם ויהיה תערובת טו"ר. ולכן נחלקו אח"כ העשרה מאמרות שהיה בכלל ונפרטו צד הרע העשר מכות לרשעים. והטוב עשרת הדברות שהוא בפרט... לכן יצי"מ הכנה לכל המצות כדכתיבנא לעיל.

18. רש"י שמות פרק יג

(ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו:

עשה ה' לי - רמז תשובה לבן רשע לומר, עשה ה' לי ולא לך, שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל:

19. אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרק יג

(ח) בעבור זה אמר רבי מרינוס, פי' בעבור זה, היה ראוי להיותו הפוך זה בעבור שעשה ה' לי. והביא רבים כמוהו לדעתו. ולפי דעתי, אין אחד מהם נכון, כי איך נהפוך דברי אלהים חיים. וטעם הפסוק הפך מחשבתו, כי אין אנו אוכלים מצות בעבור זה, רק פי' בעבור זה, בעבור זאת העבודה שהוא אכילת המצה ולא יאכל חמץ שהוא תחלת המצוות שצוה לנו השם עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים. והטעם לא הוציאנו ממצרים רק לעבדו, ככתוב בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה (ג, יב), וכתוב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים (במד' טו, מא):

20. רמב"ן שמות פרק יג

(ח) בעבור זה עשה ה' לי - בעבור זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים, וכן והודעת להם את הדרך ילכו בה (להלן יח כ), ורבים כן. יאמר, כי בעבור זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני עובד את העבודה הזאת, כענין שאמר למטה (בפסוק טו) על כן אני זובח לה' כל פטר רחם. ואמר "זה", כלומר תגיד לו זה שאתה רואה בעיניך שעשה ה' לך בצאתך ממצרים. ורבותינו דרשו (במכילתא כאן) כי על מצה ומרור שמונחים לפנינו ירמוז. ויתכן שיהיה שיעורו והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, כאומר כך וכך עשה ה' לי, כי מלת בעבור תשמש גם "בעצם ענין", כמו בעבור הילד חי צמת ותבך (ש"יב יב כא), אינו בגלל. ורבי אברהם אמר כי בעבור זה שאני עושה

ועובד לפניו באכילת הפסח והמצה עשה ה' לי אותות עד שהוציאני ממצרים. ואינו נכון. ועוד
אפרש הכתוב (להלן בפסוק טז):